

بسمه تعالی

اشاره :

مسئولیت پزشک در اقداماتی که برای درمان و معالجه طبی به عمل می آورد، یکی از مواردی است که عموم مردم کمتر با آن آشنا هستند. هنگام مراجعه بیمار به پزشک، چه او و چه اطرافیانش معمولاً به خاطر فشارها و استرس های ناشی از بیماری، قادر به اخذ تصمیم صحیح نیستند و به همین جهت بدون مطالعه، ورقه ای را که از سوی مراکز درمانی در اختیارشان قرار می گیرد امضا می کنند بی آنکه از آثار و عواقب این کار آگاه باشند.

مسئولیت پزشک در جریان درمان از دو جهت قابل بررسی است. یکی از جهت مسئولیت پزشک نسبت به اصل طبابت و جراحی و دیگری مسئولیت او نسبت به آسیب های ناشی از درمان.

۱- مسئولیت پزشک نسبت به اصل طبابت و جراحی:

اقدامات درمانی که به وسیله پزشک صورت می گیرد، در واقع نوعی تصرف در جان دیگری است. بنابراین برای انجام این کار می بایست جواز داشته باشد. داشتن جواز در این مورد نیز مستلزم برخورداری از شرایطی خاص است به نحوی که اگر این تصرفات توسط فردی غیرمسئول و غیرمتخصص صورت گیرد، انجام این کار علاوه بر جبران خسارت، دارای مجازات نیز می باشد. برای مثال مطابق قانون مربوط به امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی، هر کس بدون داشتن پروانه رسمی به امور پزشکی اشتغال ورزد، بلافاصله محل کار او تعطیل و به حبس و جزای نقدی محکوم می شود.

برابر ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع که با رضایت شخص، اولیا، سرپرستان یا نمایندگان قانونی وی و با رعایت موازین فنی، علمی و نظام های دولتی انجام شود جرم محسوب نمی شود و در موارد فوری نیز اخذ رضایت ضروری نمی باشد.

قانون در این ماده در مقام بیان شرایط جواز تصرف و اعمال پزشک در هنگام درمان است و در این مورد صرفاً عمل طبابت (صرف نظر از نتایج احتمالی آن) مورد توجه قانونگذار قرار گرفته است. بنابراین عملیات پزشک اعم از جراحی یا هر اقدام دیگر پزشکی که بر روی بیمار انجام می شود، تنها در صورتی که آن اعمال قانونی و با مجوز و اذن و رضایت بیمار یا سرپرست او و بدون خطا انجام شود جرم محسوب نمی شود و اگر هر یک از این شرایط موجود نباشد، پزشک نسبت به عمل درمان و کارهایی که انجام می دهد ضامن و مسئول خواهد بود. بنابراین اجازه بیمار فقط در جواز و مشروعیت عمل طبیب یعنی درمان مؤثر است و به صدمات احتمالی و اتفاقی ناشی از درمان مربوط نمی شود.

۲- مسئولیت پزشک نسبت به صدمات و آسیب های ناشی از درمان

اگر اقدامات پزشک علیرغم رعایت مقررات و احتیاط های لازم و بدون ارتکاب هیچ خطایی موجب مرگ بیمار یا آسیب های غیر متعارف شود،

آیا باز هم پزشک مسؤوَل نتیجه اعمال خود می باشد؟

بدیهی است که اگر پزشک صلاحیت و مهارت عملی و علمی لازم را نداشته باشد یا با وجود مهارت بدون اجازه بیمار یا سرپرست او اقدام به درمان کند ولی عمل او به طور اتفاقی موجب فوت یا صدمه بیمار شود، مسؤوَل است. همچنین درباره‌ی مسؤولیت پزشکی که با وجود اجازه درمان و رعایت همه موازین تخصصی اقدام کرده ولی عمل او به طور اتفاقی موجب فوت یا صدمه شود، قانون پزشک را مسؤوَل و ضامن می‌داند برابر ماده ۳۱۹ قانون مجازات اسلامی: "هرگاه پزشکی گرچه حاذق و متخصص باشد در معالجه هایی که شخصاً انجام می دهد یا دستور آن را صادر می کند هر چند با اجازه مریض یا سرپرست او باشد باعث تلف جان یا نقص عضو یا خسارت مالی شود، ضامن است."

البته اگر فوت یا صدمه ناشی از عمل پزشک نباشد برای مثال از سرایت بیماری نشأت گرفته باشد، پزشک مسؤوَل نخواهد بود.

۳- برائت پزشک

همانطور که گفتیم، اقدامات پزشک در صورتی که به رغم رعایت موازین فنی منتهی به فوت یا صدمه گردد، موجب مسؤولیت خواهد بود ولی اگر بیمار پزشک را پیش از اقدام به درمان ابراء و بری الذمه کند، این امر موجب عدم مسؤولیت پزشک خواهد بود. ماده ۶۰ قانون مجازات اسلامی در این خصوص می گوید:

"چنانچه طبیب قبل از شروع به درمان یا اعمال جراحی از مریض یا ولی او برائت حاصل نموده باشد، ضامن خسارت جانی یا مالی یا نقص عضو نیست و در موارد فوری که اجازه گرفتن ممکن نباشد، طبیب ضامن نیست."

از این رو اگر بیمار عاقل و بالغ شخصاً و در مورد صغیر و مجنون اگر سرپرست قانونی او پزشک را پیش از درمان ابراء کند، پزشک در صورت رعایت موازین و داشتن مهارت های فنی و عملی، مسؤولیتی ندارد. به همین علت است که در مراکز درمانی پیش از عمل جراحی شاهد هستیم که از بیمار و همراه او در ذیل ورقه ای که مطالب آن در برگیرنده برائت پزشک از مسؤولیت است امضا یا اثر انگشت گرفته می شود.

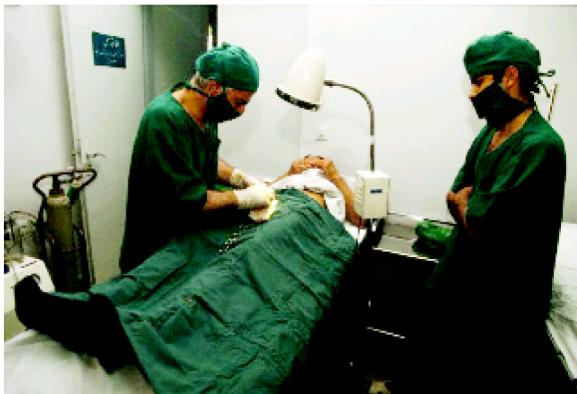
البته در مورد ختنه کردن حکم خاصی در قانون مجازات اسلامی آمده که بر گرفته از نظرات فقهی (تحریر الوسیله حضرت امام (ره) جلد دوم ص ۵۶۱) می باشد. برابر ماده ۳۲۰ قانون مجازات اسلامی "هرگاه ختنه کننده در اثر بریدن بیش از مقدار لازم موجب جنایت یا خسارت شود، ضامن است هرچند ماهر بوده باشد." در اینجا پزشک نیاز به اخذ برائت از شخص یا سرپرست او ندارد زیرا آنچه که موجب مسؤولیت او می شود، اقدامات غیر متعارف و خارج از حد معمول و به اصطلاح همراه با تعدی و تفریط است.

از این رو مسؤولیت پزشک را می توان به صورت زیر و در قالب یک مثال خلاصه و بررسی کرد:

آقای (الف) برای جراحی شکستگی استخوان به بیمارستان ... مراجعه می کند و با تشخیص پزشک و انجام معاینات و آزمایش های معمول و با رعایت آیین نامه و مقررات مربوط به اتاق عمل می رود. قبل از جراحی ورقه ای از سوی او و همراه اش که فرزند ارشد اوست امضا می شود. مفاد آن ورقه دلالت بر آن دارد که به پزشک جراح اجازه می دهد تا بر روی پای او جراحی کند و پزشک از او برائت می گیرد. پس از جراحی، بیمار به بخش مراقبت های ویژه منتقل می شود و پس از سه روز فوت می کند. حالت اول: چنانچه پزشک بدون رضایت و اجازه بیمار یا بدون رعایت این کار را انجام دهد، مسؤول خواهد بود.

حالت دوم: چنانچه پزشک با اجازه بیمار یا سرپرست او مبادرت به جراحی کند و دارای صلاحیت و مهارت علمی هم باشد ولی از بیمار برائت نگرفته باشد و عمل او اتفاقاً موجب فوت یا نقص عضو مریض شود، مسؤول خواهد بود.

حالت سوم: اگر پزشک با اجازه بیمار یا سرپرست او مبادرت به جراحی کند و دارای صلاحیت علمی و مهارت لازم باشد و از بیمار هم برائت گرفته باشد ولی مقررات و نظام های مربوط به جراحی را رعایت نکرده باشد، مسؤول است.

بنابراین اخذ براءت و رضایت در صورتی مؤثر است که پزشک هم دارای صلاحیت باشد و هم نظام ها و مقررات مربوط به عمل را رعایت کرده باشد.

